

BUKU PANDUAN UNDANG-UNDANG

Hak Undang-Undang Anda

Hak isteri, suami dan anak di bawah undang-undang keluarga Islam di Malaysia — sebelum nikah, dalam perkahwinan, poligami, perceraian, anak, perlindungan daripada keganasan dan selepas kematian, serta cara menuntunya

* يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوْمِينَ بِالْأَيْمَانِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ ...

Cara menggunakan buku ini

Buku ini menerangkan hak anda di bawah undang-undang keluarga Islam di Malaysia, bab demi bab mengikut perjalanan sebuah rumah tangga: asas undang-undang, sebelum dan semasa nikah, hak isteri dalam perkahwinan, poligami, perceraian, anak, perlindungan daripada keganasan, selepas kematian, dan akhir sekali cara menuntut hak itu di mahkamah.

Setiap bab menyatakan hak itu dengan bahasa mudah, seksyen undang-undang yang berkaitan, dan langkah untuk menuntutnya. Setiap bab dibuka dengan satu ayat al-Quran, mengandungi satu halaman **Lakukan & Elakkan** sebagai panduan pantas, dan berakhir dengan **Soalan lazim**.

Undang-undang keluarga Islam ialah undang-undang negeri. Buku ini memetik Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 [Akta 303] sebagai rujukan, dan menunjukkan perbezaan negeri apabila teksnya telah disemak. **Nombor seksyen di negeri anda mungkin berbeza**; semak enakmen negeri anda sebelum membuat keputusan. Senarai keempat-empat belas undang-undang ada dalam Lampiran.

Semua fakta undang-undang dalam buku ini diambil daripada teks yang telah disemak. Bagi perkara yang tidak dapat dipastikan daripada sumber utama, sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah atau pejabat agama Islam negeri anda. Buku ini tidak menyebut kadar nafkah, fi mahkamah atau nombor borang, kerana tiada kadar nafkah berkanun di Malaysia dan fi serta borang berbeza antara negeri dan berubah dari semasa ke semasa.

Mengetahui hak bukan bermaksud mencari permusuhan. Undang-undang ini melindungi isteri, suami dan anak, dan kebanyakan pertikaian keluarga boleh diselesaikan melalui perbincangan, kaunseling atau sulh sebelum sampai ke perbicaraan.

Buku ini rujukan umum, bukan fatwa dan bukan nasihat guaman. Untuk keadaan khusus anda, rujuk kaunter khidmat nasihat Mahkamah Syariah, pejabat agama Islam negeri, Jabatan Bantuan Guaman atau peguam syarie berdaftar.

Kandungan

1	Asas: undang-undang keluarga Islam di Malaysia	2
2	Hak sebelum dan semasa nikah	10
3	Hak isteri dalam perkahwinan	18
4	Poligami dan hak isteri sedia ada	26
5	Hak apabila bercerai	34
6	Hak anak	43
7	Perlindungan daripada keganasan	51
8	Hak selepas kematian	59
9	Cara menuntut hak anda	67

Setiap bab menerangkan hak anda, seksyen undang-undang yang berkaitan, dan cara menuntutnya. Rujukan lanjut di mypolygyny.com.

01

BAB 1

Asas: undang-undang keluarga Islam di Malaysia

Siapa yang membuat undang-undang ini, mahkamah mana yang mendengarnya, dan undang-undang negeri mana yang terpakai kepada anda.

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ ... ﴾ ٥٨ ﴿

"Sesungguhnya Allah menyuruh kamu menunaikan amanah kepada yang berhak menerimanya, dan apabila kamu menghukum antara manusia, hendaklah kamu menghukum dengan adil..."

Surah an-Nisa' 4:58

Satu negara, empat belas undang-undang

Undang-undang keluarga Islam di Malaysia ialah **undang-undang negeri**. Setiap negeri mempunyai enaknya sendiri (Sarawak: ordinan), dan Wilayah Persekutuan mempunyai akta Parlimen. Maka ada empat belas instrumen: Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 [Akta 303] dan tiga belas enakmen atau ordinan negeri. Senarai penuhnya ada dalam Lampiran.

Akta 303 terpakai di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dan Labuan (s.1), dan dilanjutkan ke Putrajaya melalui satu perintah pada tahun 2002. Menurut s.4, Akta ini terpakai kepada semua orang Islam yang tinggal di Wilayah Persekutuan dan kepada orang Islam yang bermastautin di Wilayah Persekutuan tetapi tinggal di luarnya.

Kebanyakan enakmen negeri disusun mengikut model Akta 303, jadi isinya hampir sama. Tetapi **nombor seksyen, susunan dan sebahagian butirannya berbeza**. Contohnya, peruntukan poligami ialah s.23 dalam Akta 303 dan sebelas enakmen negeri, s.21 dalam Ordinan Sarawak, dan s.22 dalam Enakmen Terengganu 2017. Sebab itu buku ini memetik Akta 303 sebagai rujukan, dan menyebut perbezaan negeri apabila teksnya telah disemak.

- Undang-undang yang terpakai bergantung pada tempat anda bermastautin, bukan tempat anda dilahirkan.
- Akta 303 s.134A: peruntukan yang bercanggah dengan Hukum Syarak tidak sah setakat percanggahan itu; jika Akta tidak memperuntukkan sesuatu perkara, mahkamah memakai Hukum Syarak.

Siapa yang terlibat

Mahkamah Syariah

Mendengar tuntutan nikah, cerai, nafkah, hadhanah dan harta sepencarian. Setiap negeri mempunyai Mahkamah Rendah Syariah dan Mahkamah Tinggi Syariah.

Jabatan agama Islam negeri

Pendaftaran nikah, cerai dan rujuk, kebenaran berkahwin, kursus pra-perkahwinan dan kaunseling keluarga.

Pendaftar

Pegawai yang mendaftarkan perkahwinan dan perceraian serta mengeluarkan sijil nikah dan sijil taklik (Akta 303 s.26).

JKSM

Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia menyelaras Mahkamah Syariah dan sistem e-Syariah, termasuk Bahagian Sokongan Keluarga (BSK).

Peguam syarie

Peguam bertauliah yang boleh mewakili anda. Anda tidak wajib berpeguam; ramai pihak mewakili diri sendiri.

Pegawai sulh

Mengendalikan majlis sulh (rundingan damai) supaya pihak-pihak dapat bersetuju tanpa perbicaraan penuh.

Mahkamah mana yang mendengar kes anda

Bagi perceraian dan perintah yang berkaitan dengannya, Akta 303 s.45 menetapkan dua syarat: perkahwinan itu telah didaftarkan atau dianggap didaftarkan di bawah Akta (atau dilangsungkan menurut Hukum Syarak), **dan** salah satu pihak bermastautin di Wilayah Persekutuan semasa permohonan dibuat. Enakmen negeri mempunyai syarat yang sepadan bagi negeri masing-masing.

Secara praktik, failkan kes di Mahkamah Syariah negeri tempat anda bermastautin. Jika anda dan pasangan tinggal di negeri yang berlainan, tanya kaunter khidmat nasihat mahkamah di negeri anda dahulu; mereka akan memberitahu sama ada kes itu boleh didaftarkan di situ.

Pembahagian kes antara Mahkamah Rendah Syariah dengan Mahkamah Tinggi Syariah ditentukan oleh undang-undang pentadbiran agama Islam setiap negeri dan bergantung pada jenis tuntutan. Kaunter mahkamah akan menentukan di mana kes anda didaftarkan. Buku ini tidak menyenaraikannya kerana ia berbeza antara negeri. Sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah atau pejabat agama Islam negeri anda.

Istilah yang akan anda dengar di mahkamah

Plaintif / pemohon

Pihak yang memulakan tuntutan atau permohonan.

Defendan / responden

Pihak yang dituntut atau yang perlu menjawab permohonan.

Saman

Dokumen mahkamah yang memanggil pihak lain hadir pada tarikh tertentu.

Afidavit / iqrar

Kenyataan bertulis yang diikrarkan sebagai benar. Akta 303 menyebutnya iqrar dalam permohonan cerai dan poligami.

Sebutan

Tarikh ringkas di mahkamah untuk menyemak kemajuan kes, bukan percaraan penuh.

Sulh

Rundingan damai di hadapan pegawai sulh; persetujuan boleh direkodkan sebagai perintah mahkamah.

Di mana membaca teks undang-undang

Teks Akta 303 yang dipetik dalam buku ini ialah versi cetakan semula sebagaimana pada 1 Januari 2014, terbitan Jabatan Peguam Negara. Ringkasan Akta 303 dan seksyen poligami setiap negeri boleh dibaca di **mypolygyny.com/akta-303** dan **mypolygyny.com/enakmen-negeri**.

Ada tiga had yang perlu anda tahu. Pertama, teks negeri yang disemak untuk buku ini kebanyakannya diambil daripada salinan arkib portal e-Syariah; pindaan yang lebih baharu mungkin belum termasuk. Kedua, bagi kebanyakan negeri, hanya bahagian perkahwinan, poligami, pendaftaran, harta sepencarian dan penalti yang disemak; nombor seksyen bahagian lain disebut hanya bagi negeri yang teksnya dibaca sepenuhnya (Kedah, Terengganu dan Sarawak). Ketiga, Kelantan telah meluluskan undang-undang keluarga Islam baharu pada November 2025, tetapi tarikh kuat kuasanya belum ditemui; buku ini memakai Enakmen 2002. Sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah atau pejabat agama Islam negeri anda sebelum bergantung kepadanya.

Lakukan & elakkan: memahami undang-undang anda

Lakukan

- ✓ Kenal pasti negeri tempat anda bermastautin dan enakmen yang terpakai
- ✓ Simpan salinan sijil nikah, sijil taklik dan kad pengenalan di tempat yang selamat
- ✓ Tanya kaunter khidmat nasihat Mahkamah Syariah sebelum memfailkan apa-apa
- ✓ Catat nombor seksyen yang disebut oleh pegawai, dan undang-undang yang mana
- ✓ Semak semula maklumat yang diambil daripada sumber lama

Elakkan

- ✗ Memakai nombor seksyen Akta 303 bulat-bulat bagi negeri lain
- ✗ Bergantung pada nasihat media sosial tentang hak dan prosedur
- ✗ Menganggap undang-undang sivil dan syariah sama dalam semua perkara
- ✗ Menunggu sehingga keadaan genting baru mencari maklumat
- ✗ Menandatangani dokumen yang anda tidak faham

Soalan lazim

Saya bernikah di Selangor tetapi kini tinggal di Kuala Lumpur. Undang-undang mana yang terpakai?

Bagi perceraian dan perintah yang berkaitan, ukurannya ialah tempat bermastautin semasa permohonan dibuat (Akta 303 s.45). Jika salah seorang daripada anda bermastautin di Wilayah Persekutuan, Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan boleh mendengarnya. Sahkan di kaunter mahkamah sebelum memfailkan.

Perlukah saya melantik peguam syarie?

Tidak wajib. Ramai pihak mewakili diri sendiri dengan bantuan kaunter khidmat nasihat mahkamah. Jika kes anda melibatkan harta, hadhanah yang dipertikaikan atau keganasan, nasihat peguam amat membantu. Bagi yang berpendapatan rendah, rujuk Jabatan Bantuan Guaman (Bab 9).

Bolehkah undang-undang negeri bercanggah dengan Hukum Syarak?

Akta 303 s.134A menyatakan bahawa peruntukan yang bercanggah dengan Hukum Syarak tidak sah setakat percanggahan itu, dan jika Akta tidak memperuntukkan sesuatu perkara, mahkamah memakai Hukum Syarak. Bagi peruntukan yang setara dalam enakmen negeri, semak peraturan terkini dengan Mahkamah Syariah negeri anda.

02

BAB 2

Hak sebelum dan semasa nikah

Persetujuan, wali, umur, pendaftaran — dan apa yang hilang jika perkahwinan tidak didaftarkan.

وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَتِهِنَّ نِحْلَةً^ج فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
هَنِيئًا مَرِيئًا ﴿٤﴾

"Dan berikanlah kepada perempuan-perempuan itu mas kahwin mereka sebagai pemberian yang wajib (nihlah). Kemudian jika mereka dengan senang hati memberikan kepada kamu sebahagian daripadanya, maka makanlah ia sebagai nikmat yang lazat lagi baik."

Surah an-Nisa' 4:4

Persetujuan dan wali

Hak pertama dalam perkahwinan ialah hak untuk **bersetuju**. Akta 303 s.13: perkahwinan tidak diiktiraf dan tidak didaftarkan melainkan **kedua-dua pihak** telah bersetuju, dan sama ada wali perempuan telah bersetuju menurut Hukum Syarak, atau Hakim Syarie telah memberi persetujuan kepada wali Raja untuk mengakadnikahkannya.

Persetujuan Hakim Syarie itu boleh diberi apabila tiada wali nasab, wali tidak dapat dikesan, atau **wali enggan memberi persetujuan tanpa sebab yang mencukupi**. Ia diberi selepas siasatan yang sewajarnya di hadapan semua pihak. Inilah jalan bagi perempuan yang walinya enggan tanpa alasan yang munasabah.

Jika persetujuan perempuan tidak diberi, atau tidak sah kerana paksaan, kesilapan atau sebab lain yang diiktiraf Hukum Syarak, perkara itu menjadi salah satu alasan fasakh dalam Akta 303 s.52(1)(j).

-
- Akta 303 s.7: akad dilangsungkan oleh wali di hadapan Pendaftar, oleh wakil wali dengan kebenaran Pendaftar, atau oleh Pendaftar sebagai wakil wali. Perempuan tanpa wali nasab diakadnikahkan oleh wali Raja.

Umur minimum dan kebenaran berkahwin

Akta 303 s.8: tiada perkahwinan boleh diakadnikahkan jika lelaki berumur kurang daripada **18 tahun** atau perempuan berumur kurang daripada **16 tahun**, kecuali dengan kebenaran bertulis Hakim Syarie dalam keadaan tertentu. Teks Kedah (s.8), Terengganu (s.8) dan Sarawak (s.7) yang disemak memuatkan had yang sama. Bagi pindaan negeri yang lebih baharu mengenai had umur, sila semak peraturan terkini dengan Mahkamah Syariah negeri anda.

Sebelum akad, setiap pihak memohon kebenaran berkahwin daripada Pendaftar kariah masjid tempat perempuan itu bermastautin, sekurang-kurangnya tujuh hari sebelum tarikh akad, walaupun Pendaftar boleh membenarkan tempoh yang lebih singkat (s.16). Tiada perkahwinan boleh diakadnikahkan tanpa kebenaran itu (s.19).

Mengakadnikahkan perkahwinan tanpa kebenaran, atau tanpa sekurang-kurangnya dua saksi yang boleh dipercayai, ialah kesalahan (s.40(1)). Berkahwin bertentangan dengan mana-mana peruntukan Bahagian II juga kesalahan (s.40(2)). Bagi kedua-duanya, hukuman maksimum ialah denda tidak melebihi RM1,000 atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya.

Mas kahwin, pemberian dan taklik

Mas kahwin ialah hak isteri, bukan hak keluarganya. Akta 303 s.21 menghendaki Pendaftar merekodkan nilai dan butiran mas kahwin dan pemberian, **bahagian yang dijanjikan tetapi belum dibayar** berserta tarikh yang dijanjikan, dan apa-apa cagaran bagi bayarannya. Jika mas kahwin ditangguhkan, pastikan jumlah dan tarikhnya tercatat; catatan itulah bukti anda kelak.

Sejurus selepas akad, Pendaftar memasukkan butiran perkahwinan dan **taklik** ke dalam Daftar Perkahwinan, disaksikan oleh pasangan, wali dan dua orang saksi (s.22). Kedua-dua pihak berhak menerima sijil nikah dan sijil taklik (s.26).

Taklik ialah lafaz yang menggantungkan talak kepada syarat tertentu, misalnya suami meninggalkan isteri atau tidak memberi nafkah bagi suatu tempoh. Jika syarat itu berlaku, isteri boleh memohon mahkamah mengesahkan perceraian itu (s.50). **Baca lafaz taklik pada sijil anda sendiri:** syarat dan tempohnya berbeza antara negeri. Syarat tambahan dalam akad dan cara merekodkannya juga berbeza antara negeri; semak peraturan terkini dengan Mahkamah Syariah negeri anda.

Pendaftaran: wajib, dan apa yang hilang jika diabaikan

Akta 303 s.25: perkahwinan setiap orang yang bermastautin di Wilayah Persekutuan, termasuk yang tinggal di luar negara, **hendaklah didaftarkan**. Di Terengganu, s.24 menghendaki pendaftaran dalam masa 21 hari. Dalam sebelas enakmen negeri yang lain, peruntukan pendaftaran ialah s.25; di Sarawak s.23.

Pendaftaran tidak menjadikan sah perkahwinan yang tidak sah, dan ketiadaan pendaftaran tidak membatalkan perkahwinan yang sah menurut Hukum Syarak (s.34). Tetapi tanpa daftar, setiap hak perlu **dibuktikan dahulu** sebelum dapat dituntut: nafkah, nasab dan pendaftaran kelahiran anak, harta sepencarian dan bahagian faraid. Mahkamah juga boleh membuat perintah perceraian bagi perkahwinan yang telah didaftarkan atau yang dilangsungkan menurut Hukum Syarak (s.45), jadi bukti akad menjadi persoalan pertama.

Perkahwinan yang melanggar Bahagian II tetapi sah menurut Hukum Syarak boleh didaftarkan dengan perintah mahkamah (s.12(2)). Perkahwinan sah yang belum didaftarkan boleh didaftarkan secara sukarela pada bila-bila masa (s.33).

Bernikah di luar negara: langkah pendaftaran

1

Di Kedutaan atau Konsulat Malaysia

Akad boleh dilangsungkan oleh Pendaftar yang dilantik di kedutaan, suruhanjaya tinggi atau konsulat Malaysia (Akta 303 s.24). Perkahwinan ini didaftarkan terus.

2

Di luar kedutaan: daftar dalam enam bulan

Pemastautin Wilayah Persekutuan yang bernikah secara sah di luar negara hendaklah hadir di hadapan Pendaftar di luar negara dalam masa enam bulan selepas akad (s.31(1)).

3

Pulang sebelum didaftarkan

Daftarkan dalam masa enam bulan dari ketibaan pertama salah seorang pihak di Wilayah Persekutuan, dengan sijil nikah atau bukti lain bahawa akad berlaku (s.31(2)).

4

Jika terlewat

Pendaftaran masih boleh dibuat dengan penalti yang ditetapkan (s.31(5)). Gagal hadir dalam tempoh itu ialah kesalahan: denda tidak melebihi RM1,000 atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya (s.35).

5

Jika suami sudah beristeri

Kebenaran poligami tetap diperlukan walaupun akad di luar negara (s.23(2)). Lihat Bab 4.

Lakukan & elakkan: sebelum dan semasa nikah

Lakukan

- ✓ Mohon kebenaran berkahwin melalui pejabat agama sebelum menetapkan tarikh akad
- ✓ Pastikan mas kahwin, pemberian dan bahagian yang tertangguh direkodkan
- ✓ Baca dan simpan sijil taklik anda sendiri
- ✓ Daftarkan perkahwinan, termasuk yang dilangsungkan di luar negara, dalam tempohnya
- ✓ Jika wali enggan tanpa sebab, rujuk Mahkamah Syariah tentang wali Raja

Elakkan

- ✗ Bernikah melalui ejen tidak rasmi atau tanpa kebenaran berkahwin
- ✗ Menerima janji mas kahwin tertangguh tanpa catatan jumlah dan tarikh
- ✗ Menandatangani daftar tanpa membaca butirannya
- ✗ Menyangka akad yang sah sudah cukup tanpa pendaftaran
- ✗ Memaksa anak atau saudara berkahwin tanpa persetujuannya

Soalan lazim

Wali saya enggan menikahkan saya tanpa sebab yang jelas. Apa pilihan saya?

Akta 303 s.13(b) membenarkan Hakim Syarie, selepas siasatan di hadapan semua pihak, memberi persetujuan kepada wali Raja untuk mengakadnikahkan anda jika wali enggan tanpa sebab yang mencukupi. Mulakan di Mahkamah Syariah atau pejabat agama Islam tempat anda bermastautin.

Kami bernikah secara sah di luar negara tetapi belum mendaftar. Adakah perkahwinan kami tidak sah?

Pendaftaran tidak menentukan sah atau tidaknya perkahwinan (s.34), tetapi pendaftaran wajib dibuat dan kelewatan ialah kesalahan (s.35). Daftarkan segera di bawah s.31 dengan sijil nikah dan dokumen sokongan; tanpa daftar, hak anda dan anak lebih sukar dibuktikan.

Bolehkah mas kahwin tertangguh dituntut kemudian?

Boleh. Ia hutang yang kekal walaupun berlaku perceraian; Akta 303 s.57 memelihara hak isteri terhadap mas kahwin dan pemberiannya apabila perkahwinan dibubarkan. Catatan dalam Daftar Perkahwinan di bawah s.21 ialah bukti utamanya.

03

BAB 3

Hak isteri dalam perkahwinan

Nafkah, mas kahwin, tempat tinggal dan layanan yang baik — hak, bukan ihsan.

... وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا
وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

“...Dan bergaullah dengan mereka secara makruf. Kemudian jika kamu tidak menyukai mereka, (bersabarlah), kerana boleh jadi kamu tidak menyukai sesuatu, sedangkan Allah menjadikan padanya kebaikan yang banyak.”

Surah an-Nisa' 4:19

Nafkah: kewajipan suami, hak isteri

Nafkah isteri ialah kewajipan suami menurut Hukum Syarak, dan Mahkamah Syariah boleh memerintahkannya. Akta 303 s.59(1): mahkamah boleh, tertakluk kepada Hukum Syarak, memerintahkan seorang lelaki membayar nafkah kepada **isteri atau bekas isterinya**. Menurut fiqh, nafkah isteri lazimnya meliputi makanan, pakaian, tempat tinggal dan keperluan asas yang lain, mengikut kemampuan suami secara makruf.

Tiada kadar nafkah berkanun di Malaysia. Akta 303 s.61 hanya menetapkan cara menilai: mahkamah menilai **terutamanya kemampuan dan keperluan pihak-pihak**, dengan mengambil kira nisbah nafkah itu kepada pendapatan orang yang diperintah membayar. Maka bukti pendapatan suami dan bukti keperluan isteri ialah teras setiap tuntutan.

Pendapatan, gaji, perniagaan dan harta isteri ialah miliknya sendiri. Sumbangan isteri kepada perbelanjaan rumah tidak menghapuskan kewajipan nafkah suami.

-
- Nafkah yang telah diperintahkan tetapi tidak dibayar ialah **hutang** (s.69); ia boleh dituntut daripada harta pusaka suami jika dia meninggal dunia.

Nusyuz: bila nafkah boleh gugur, dan hadnya

Akta 303 s.59(2): tertakluk kepada Hukum Syarak **dan pengesahan mahkamah**, isteri tidak berhak mendapat nafkah apabila dia nusyuz atau enggan dengan tidak munasabah menurut kemahuan atau perintah sah suaminya, antaranya apabila dia menjauhkan diri daripada suami, meninggalkan rumah suami bertentangan dengan kemahuannya, atau enggan berpindah bersama suami tanpa sebab yang sah menurut Hukum Syarak.

Perhatikan tiga had dalam seksyen itu. Pertama, nusyuz mesti **disahkan oleh mahkamah**; suami tidak boleh mengisytiharkan sendiri lalu memotong nafkah. Kedua, keengganan mesti **tidak munasabah** dan perintah suami mesti **sah**. Ketiga, s.59(3): sebaik sahaja isteri bertaubat dan menurut kemahuan serta perintah sah suaminya, dia tidak lagi nusyuz.

Meninggalkan rumah kerana takut dcederakan bukan keengganan yang tidak munasabah. Jika ada keganasan, rujuk Bab 7.

Hak isteri yang dilindungi oleh Akta 303

Nafkah

s.59: mahkamah boleh memerintahkan nafkah isteri atau bekas isteri; s.61: dinilai mengikut kemampuan dan keperluan.

Nafkah interim

s.70: perintah yang berkuat kuasa serta-merta sementara tuntutan nafkah didengar.

Mas kahwin

s.21 merekodkan mas kahwin dan bahagian tertangguh; s.57 memelihara hak isteri kepadanya apabila perkahwinan dibubarkan.

Tinggal bersama

s.120: isteri yang ditinggalkan boleh memohon perintah supaya suami kembali tinggal bersamanya.

Harta isteri

s.127: menganiaya pasangan atau menipu hartanya ialah kesalahan; mahkamah boleh memerintahkan pampasan.

Keadilan

s.128: gagal memberi keadilan yang sewajarnya kepada isteri menurut Hukum Syarak ialah kesalahan.

Apabila hak diabaikan: kesalahan dan jalan keluar

Akta 303 menjadikan beberapa perbuatan suami sebagai kesalahan, masing-masing dengan hukuman maksimum denda tidak melebihi RM1,000 atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya: **enggan mematuhi perintah** supaya kembali tinggal bersama isteri (s.126), **menganiaya** isteri atau menipu hartanya (s.127), dan **gagal memberi keadilan** yang sewajarnya kepada isteri menurut Hukum Syarak (s.128). Akta yang sama juga menjadikan keingkaran isteri terhadap perintah sah suami menurut Hukum Syarak sebagai kesalahan (s.129); undang-undang ini meletakkan kewajipan pada kedua-dua pihak.

Di negeri, hukuman bagi menganiaya pasangan boleh berbeza. Kedah s.128 dan Sarawak s.131 memuatkan had yang sama dengan Akta 303. Terengganu s.130 jauh lebih berat: denda tidak melebihi RM5,000 atau penjara tidak melebihi tiga tahun atau sebat tidak melebihi enam sebatan, atau gabungan hukuman itu.

Kegagalan memberi nafkah selama tiga bulan, dan layanan kejam termasuk melupuskan harta isteri atau menghalangnya daripada menggunakan hak ke atas hartanya, juga merupakan alasan fasakh (s.52(1)(b) dan (h)). Lihat Bab 5.

Cara menuntut nafkah semasa dalam perkahwinan

1

Mula merekod hari ini

Tarikh nafkah terakhir diterima, jumlah setiap bulan, dan perbelanjaan rumah yang anda tanggung sendiri.

2

Kumpul bukti

Sijil nikah, bukti pendapatan suami jika ada, bil, resit, sewa atau ansuran rumah, dan mesej yang menyebut nafkah.

3

Ke kaunter Mahkamah Syariah

Tanya borang tuntutan nafkah isteri, fi, dan sama ada boleh dipohon nafkah interim (s.70) serentak.

4

Hadiri sulh dan sebutan

Persetujuan dalam sulh boleh direkodkan sebagai perintah. Jika gagal, kes dibicarakan.

5

Selepas perintah

Simpan salinan perintah. Jika tidak dipatuhi, gunakan langkah penguatkuasaan dalam Bab 9.

Lakukan & elakkan: hak dalam perkahwinan

Lakukan

- ✓ Bayar dan terima nafkah melalui saluran berekod
- ✓ Bincang perubahan kemampuan secara terus terang dan bertulis
- ✓ Simpan bukti pemilikan harta anda sendiri
- ✓ Mohon nasihat kaunseling pejabat agama sebelum konflik membesar
- ✓ Bawa pertikaian nusyuz kepada mahkamah, bukan diputuskan sendiri

Elakkan

- ✗ Menahan nafkah sebagai hukuman atau alat tekanan
- ✗ Mengisytiharkan isteri nusyuz tanpa pengesahan mahkamah
- ✗ Mengambil atau menjual harta pasangan tanpa izinnya
- ✗ Menyebut apa-apa angka sebagai “kadar nafkah” rasmi
- ✗ Berdiam diri sehingga tunggakan menimbun

Soalan lazim

Saya bekerja dan bergaji. Adakah suami masih wajib memberi nafkah?

Ya. Kewajipan nafkah tidak gugur kerana isteri berpendapatan. Pendapatan isteri ialah miliknya; mahkamah menilai nafkah mengikut kemampuan dan keperluan pihak-pihak (s.61).

Suami kata saya nusyuz dan berhenti memberi nafkah. Adakah itu sah?

Akta 303 s.59(2) menjadikan gugurnya nafkah kerana nusyuz tertakluk kepada pengesahan mahkamah. Tanpa pengesahan itu, anda boleh menuntut nafkah, dan suami perlu membuktikan nusyuz di mahkamah.

Suami meninggalkan rumah berbulan-bulan. Apa yang boleh saya pohon?

Anda boleh menuntut nafkah dan nafkah interim, memohon perintah supaya dia kembali tinggal bersama (s.120), atau, jika syaratnya dipenuhi, memohon perceraian taklik atau fasakh. Lihat Bab 5 dan Bab 9.

04

BAB 4

Poligami dan hak isteri sedia ada

Kebenaran mahkamah, syarat yang diuji, hak isteri untuk didengar, dan hukuman berkahwin tanpa kebenaran.

... فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلثَ وَرُبْعَ ^ط فَإِنْ خِفْتُمْ
أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً ... ﴿٣﴾

"...Maka berkahwinlah dengan sesiapa yang kamu berkenan daripada perempuan-perempuan lain: dua, tiga atau empat. Kemudian jika kamu bimbang tidak akan berlaku adil, maka seorang sahaja..."

Surah an-Nisa' 4:3

Kebenaran bertulis mahkamah, sebelum akad

Akta 303 s.23(1): tiada lelaki yang masih dalam perkahwinan boleh berkahwin dengan perempuan lain **kecuali dengan kebenaran bertulis terlebih dahulu daripada mahkamah**. Kebenaran itu wajib sama ada akad dibuat di dalam atau di luar Wilayah Persekutuan, bagi lelaki yang bermastautin di situ (s.23(2)).

Peruntukan ini terdapat dalam semua empat belas undang-undang, tetapi tidak dengan nombor yang sama: s.23 dalam Akta 303 dan sebelas enakmen negeri, **s.21** dalam Ordinan Sarawak, dan **s.22** dalam Enakmen Terengganu 2017. Di Terengganu, kebenaran itu diberi oleh Hakim Syarie.

Buku ini menerangkan hak setiap pihak apabila poligami dipohon atau berlaku. Ia tidak menggalakkan atau menolak poligami; keputusan itu milik pihak-pihak, dan undang-undang hanya menetapkan syarat serta melindungi hak mereka yang terkesan.

Apa yang mesti dinyatakan, dan empat syarat yang diuji

Permohonan disertakan dengan **iqrar** yang menyatakan alasan perkahwinan itu adil atau perlu, pendapatan semasa pemohon, komitmen dan liabiliti kewangannya, bilangan tanggungannya termasuk tanggungan baharu, dan **sama ada persetujuan atau pandangan isteri sedia ada telah diperoleh** (Akta 303 s.23(3)). Persetujuan isteri bukan salah satu syarat, tetapi ia mesti dinyatakan.

Mahkamah boleh memberi kebenaran jika berpuas hati bahawa: (a) perkahwinan itu **adil atau perlu**, dengan mengambil kira antara lain kemandulan, keuzuran jasmani, ketidaklayakan jasmani untuk persetubuhan, sengaja mengelak perintah pemulihan hak persetubuhan, atau gila pada pihak isteri sedia ada; (b) pemohon **mampu menanggung** semua isteri dan tanggungannya menurut Hukum Syarak; (c) pemohon dapat memberi **layanan sama rata** kepada semua isterinya menurut Hukum Syarak; dan (d) perkahwinan itu **tidak akan menyebabkan darar syarie** kepada isteri sedia ada (s.23(4)).

Keempat-empat syarat disambung dengan “dan”: kesemuanya mesti dipenuhi. Enakmen negeri menyebut syarat (c) sebagai “layanan adil” (Enakmen Negeri Sembilan: “layanan yang adil”).

Hak isteri sedia ada untuk disaman dan didengar

Akta 303 s.23(4): mahkamah hendaklah memanggil pemohon, **isteri atau isteri-isteri sedia ada**, bakal isteri, wali bakal isteri dan sesiapa yang boleh memberi maklumat, untuk hadir pada pendengaran yang dijalankan **dalam kamar** (tertutup). Salinan permohonan dan iqrar mesti disampaikan bersama saman kepada setiap isteri sedia ada (s.23(5)).

Ini hak anda untuk mengetahui alasan suami, menyemak angka pendapatannya, dan memberi keterangan tentang nafkah, tanggungan dan kesan kepada rumah tangga. Pihak yang tidak berpuas hati dengan keputusan boleh merayu (s.23(6)).

Mahkamah yang memberi kebenaran juga berkuasa, atas permohonan mana-mana pihak, memerintahkan **nafkah kepada isteri sedia ada** dan **pembahagian harta yang diperoleh bersama** semasa perkahwinan (s.23(9)). Mahkamah juga boleh memerintahkan nafkah anak apabila membenarkan poligami (s.73(1)(e)). Mohon perintah ini pada peringkat kebenaran; ia lebih mudah daripada menuntutnya kemudian.

Perbezaan negeri yang penting

Mengikut model Akta 303

- Selangor, Johor, Kedah, Kelantan, Melaka, Negeri Sembilan, Pahang, Perak, Pulau Pinang, Sabah: s.23
- Iqrar dan alasan di s.23(4); empat syarat di s.23(5)(a)–(d)
- Permohonan disampaikan kepada setiap isteri sedia ada **dan bakal isteri** (s.23(6))
- Nafkah dan pembahagian harta pada peringkat kebenaran: s.23(10)

Berbeza daripada model

- **Perlis** s.23: empat syarat ada, tetapi mahkamah hanya memanggil pemohon; tiada peruntukan penyampaian kepada isteri; perintah sampingan di s.23(9)
- **Sarawak** s.21: syarat di s.21(5); s.21(10) membenarkan nafkah isteri dan tanggungan, tetapi tiada kuasa membahagi harta
- **Terengganu** s.22: satu ayat sahaja — tiada syarat tersenarai, tiada saman kepada isteri dan tiada perintah sampingan dalam teks (teks daripada salinan tidak rasmi; rujuk warta rasmi untuk teks terkini)

Berkahwin tanpa kebenaran: kesalahan dan akibatnya

Berkahwin lagi tanpa kebenaran bertulis mahkamah, di mana-mana tempat, ialah kesalahan. Hukuman maksimumnya: Akta 303 s.123 dan s.124 dalam sebelas enakmen negeri — denda tidak melebihi RM1,000 atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya; Terengganu s.126 — denda tidak melebihi RM2,000 atau penjara tidak melebihi satu tahun atau kedua-duanya; Sarawak s.127 — denda tidak melebihi RM3,000 atau penjara tidak melebihi dua tahun atau kedua-duanya. Semua angka ini ialah **had maksimum**, bukan jumlah tetap.

Perkahwinan itu tidak didaftarkan melainkan mahkamah berpuas hati ia sah menurut Hukum Syarak dan memerintahkannya didaftarkan, tertakluk kepada s.123 (s.23(1A)). Lelaki yang berkahwin tanpa kebenaran juga mesti **membayar dengan segera seluruh mas kahwin dan pemberian yang terhutang kepada isteri sedia ada**; jika tidak dibayar, ia boleh dituntut sebagai hutang (s.23(7)). Bagi peruntukan setara s.23(7) di negeri, sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah negeri anda.

Bagi isteri sedia ada, layanan yang tidak adil dalam poligami menurut kehendak Hukum Syarak ialah salah satu bentuk kekejaman yang menjadi alasan fasakh (s.52(1)(h)(vi)).

Lakukan & elakkan: poligami dan hak isteri

Lakukan

- ✓ Isteri sedia ada: hadir apabila disaman dan bawa bukti nafkah serta perbelanjaan
- ✓ Semak angka pendapatan dan komitmen dalam iqrar suami
- ✓ Mohon perintah nafkah dan pembahagian harta pada peringkat kebenaran
- ✓ Bakal isteri: minta lihat perintah kebenaran mahkamah sebelum akad
- ✓ Simpan salinan semua dokumen yang disampaikan kepada anda

Elakkan

- ✗ Bernikah di luar negeri atau luar negara untuk mengelak kebenaran
- ✗ Menyembunyikan perkahwinan baharu daripada isteri sedia ada
- ✗ Mengisytiharkan pendapatan atau tanggungan yang tidak benar dalam iqrar
- ✗ Menganggap persetujuan isteri sahaja sudah cukup tanpa mahkamah
- ✗ Mengabaikan saman mahkamah kerana marah atau kecewa

Soalan lazim

Bolehkah saya menghalang suami berpoligami dengan tidak memberi izin?

Izin isteri bukan salah satu syarat dalam s.23(4), jadi ketiadaan izin tidak dengan sendirinya menghalang kebenaran. Tetapi anda berhak didengar, dan keterangan anda tentang kemampuan, layanan dan darar syarie boleh menentukan sama ada syarat-syarat itu dipenuhi.

Suami saya sudah berkahwin lagi di luar negara tanpa kebenaran. Apa hak saya?

Perkahwinan itu tetap memerlukan kebenaran (s.23(2)) dan perbuatan itu kesalahan (s.123). Anda boleh menuntut seluruh mas kahwin dan pemberian yang terhutang (s.23(7)), menuntut nafkah, dan menilai pilihan fasakh atau taklik. Laporan boleh dibuat kepada jabatan agama Islam negeri.

Saya bakal isteri kedua. Apa yang perlu saya semak?

Pastikan ada perintah kebenaran bertulis mahkamah sebelum akad. Dalam kebanyakan negeri, permohonan itu turut disampaikan kepada bakal isteri, dan anda dipanggil ke pendengaran. Tanpa kebenaran, pendaftaran perkahwinan anda tertangguh dan hak anda lebih sukar dibuktikan.

05

BAB 5

Hak apabila bercerai

Talak, fasakh, khuluk dan taklik — serta mut'ah, nafkah idah dan harta sepencarian.

الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ ۖ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَنٍ ... ﴿٢٢٩﴾

"Talak (yang boleh dirujuk) itu dua kali; selepas itu boleh rujuk dengan cara yang baik atau melepaskan dengan cara yang baik..."

Surah al-Baqarah 2:229

Perceraian melalui mahkamah

Akta 303 s.47: suami **atau isteri** yang ingin bercerai memfailkan permohonan di mahkamah bersama iqrar yang menyatakan butiran perkahwinan dan anak, sebab ingin bercerai, langkah perdamaian yang telah diambil, dan persetujuan atau cadangan tentang nafkah, tempat tinggal, jagaan anak dan pembahagian harta sepencarian.

Jika pihak yang satu lagi bersetuju dan mahkamah berpuas hati perkahwinan telah pecah tanpa dapat dipulihkan, mahkamah menasihati suami melafazkan satu talak di hadapan mahkamah (s.47(3)). Jika tidak bersetuju, atau ada kemungkinan berdamai, mahkamah melantik **jawatankuasa pendamai** yang dipengerusikan oleh Pegawai Agama bersama seorang wakil bagi setiap pihak, diutamakan saudara terdekat, dan diberi tempoh enam bulan untuk berusaha mendamaikan (s.47(5)–(9)). Peguam syarie tidak boleh hadir di hadapan jawatankuasa itu (s.47(12)).

Jika perdamaian gagal dan suami enggan atau tidak hadir untuk melafazkan talak, kes dirujuk kepada **hakam** (s.47(14), s.48). Hakam boleh diberi kuasa melafazkan atau memerintahkan perceraian (s.48(5)–(6)).

- Talak raj'i tidak membubarkan perkahwinan sehingga tamat idah, kecuali dirujuk lebih awal (s.47(16)). Jika isteri hamil, perceraian berkuat kuasa apabila kandungan berakhir (s.47(17)).

Empat jalan perceraian dalam Akta 303

Talak (s.47)

Dipohon oleh suami atau isteri; talak dilafazkan di hadapan mahkamah selepas siasatan.

Khuluk / tebus talak (s.49)

Jika suami tidak mahu melafazkan talak tetapi kedua-dua pihak bersetuju bercerai dengan tebusan. Jika jumlahnya tidak dipersetujui, mahkamah menilainya mengikut taraf dan kemampuan pihak-pihak.

Taklik (s.50)

Isteri memohon mahkamah mengesahkan perceraian yang berlaku menurut syarat dalam sijil taklik. Terengganu: s.47.

Fasakh (s.52)

Pembubaran oleh mahkamah atas alasan yang disenaraikan. Kedah s.53, Terengganu s.50, Sarawak s.51; bagi negeri lain, sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah negeri anda.

Alasan fasakh yang paling kerap

Akta 303 s.52(1) menyenaraikan alasan fasakh, antaranya: tempat suami atau isteri tidak diketahui **lebih daripada satu tahun; gagal memberi nafkah selama tiga bulan**; dipenjarakan tiga tahun atau lebih (dan telah menjalani satu tahun hukuman, s.52(2)); gagal menunaikan nafkah batin tanpa sebab yang munasabah selama satu tahun; mati pucuk sejak akad tanpa diketahui isteri; penyakit tertentu; persetujuan yang tidak sah; dan **kekejaman**.

Kekejaman dalam s.52(1)(h) termasuk: lazim menyakiti atau menjadikan hidup pasangan menderita; berkawan dengan orang yang berperangai jahat; cuba memaksa pasangan hidup secara tidak bermoral; melupuskan harta pasangan atau menghalangnya menggunakan haknya; menghalang pasangan menunaikan kewajipan agama; dan, jika suami mempunyai lebih daripada seorang isteri, **tidak melayan isteri itu dengan adil** menurut Hukum Syarak.

Senarai itu tidak tertutup: s.52(1)(l) membenarkan apa-apa alasan lain yang diiktiraf sah oleh Hukum Syarak. Fasakh memerlukan bukti; sediakan saksi, rekod dan dokumen.

Hak kewangan selepas bercerai

Nafkah idah. Mahkamah boleh memerintahkan nafkah kepada bekas isteri (s.59(1)). Hak bekas isteri kepada nafkah di bawah perintah mahkamah berakhir apabila tamat idah atau jika dia nusyuz (s.65(1)).

Mut'ah. Perempuan yang diceraikan tanpa sebab yang patut boleh memohon mut'ah atau suguhati, sebagai tambahan kepada hak nafkahnya; mahkamah memerintahkan jumlah yang wajar dan adil menurut Hukum Syarak (s.56). Kedah s.58, Terengganu s.57, Sarawak s.56.

Mas kahwin. Hak isteri kepada mas kahwin dan pemberiannya, termasuk yang tertangguh, tidak terjejas oleh perceraian (s.57).

Tempat tinggal. Perempuan yang diceraikan berhak tinggal di rumah yang didiaminya semasa berkahwin selagi suami tidak dapat menyediakan tempat tinggal lain yang sesuai (s.71(1)). Hak ini berakhir apabila tamat idah, tamat tempoh penjagaan anak, dia berkahwin semula, atau dia bersalah melakukan perbuatan keji yang nyata (s.71(2)).

Harta sepencarian

Apabila membenarkan talak atau membuat perintah perceraian, mahkamah berkuasa membahagikan harta yang diperoleh semasa perkahwinan (Akta 303 s.122). Bagi harta yang diperoleh dengan **usaha bersama**, mahkamah menimbang sumbangan wang, harta atau tenaga setiap pihak, hutang yang dibuat untuk faedah bersama, dan keperluan anak-anak yang belum dewasa, dan tertakluk kepada pertimbangan itu **cenderung kepada pembahagian sama rata** (s.122(2)).

Bagi harta yang diperoleh dengan **usaha seorang pihak sahaja**, mahkamah menimbang sumbangan pihak yang satu lagi kepada kebajikan keluarga dengan menjaga rumah dan keluarga, serta keperluan anak; pihak yang mengusahakan harta itu menerima bahagian yang lebih besar (s.122(3)–(4)). Harta yang dimiliki sebelum berkahwin tetapi telah dimajukan dengan banyaknya semasa perkahwinan juga termasuk (s.122(5)).

Peruntukan ini ialah s.122 di kebanyakan negeri, s.59 di Terengganu dan s.58 di Sarawak. Teks Bahasa Melayu kebanyakan negeri menyebut “pembahagian yang sama banyak”; teks Kedah yang disemak tidak memuatkan frasa itu. Semasa kes berjalan, mahkamah boleh melarang pelupusan harta yang diperoleh semasa perkahwinan (s.107A).

Talak di luar mahkamah

Suami yang melafazkan talak di luar mahkamah tanpa kebenaran mahkamah mesti **melaporkannya kepada mahkamah dalam masa tujuh hari** (Akta 303 s.55A(1)). Mahkamah akan menyiasat sama ada talak itu sah menurut Hukum Syarak; jika sah, mahkamah meluluskan dan merekodkannya untuk didaftarkan (s.55A(2)–(3)).

Melafazkan talak di luar mahkamah tanpa kebenaran ialah kesalahan, dengan hukuman maksimum denda tidak melebihi RM1,000 atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya (s.124). Perceraian tidak didaftarkan melainkan mahkamah telah membuat perintah muktamad mengenainya (s.55).

Bagi isteri, lafaz di luar mahkamah menimbulkan ketidakpastian tentang status, tarikh mula idah dan nafkah idah. Jika suami tidak melapor, tanya kaunter mahkamah cara isteri boleh membawa perkara itu untuk disahkan (sila semak tatacara terkini di Mahkamah Syariah negeri anda); jangan biarkan status anda tergantung.

Lakukan & elakkan: semasa dan selepas bercerai

Lakukan

- ✓ Fikirkan perdamaian dengan serius sebelum dan semasa proses
- ✓ Senaraikan harta, hutang dan sumbangan masing-masing sejak berkahwin
- ✓ Tuntut nafkah idah, mut'ah dan harta sepencarian dengan bukti
- ✓ Mohon perintah larangan pelupusan jika harta mungkin dijual
- ✓ Pastikan perceraian didaftarkan dan simpan sijilnya

Elakkan

- ✗ Melafazkan talak dalam keadaan marah, melalui mesej atau di luar mahkamah
- ✗ Memindahkan atau menjual harta bersama semasa kes berjalan
- ✗ Melepaskan hak secara lisan tanpa difahami akibatnya
- ✗ Menggunakan anak sebagai alat tawar-menawar
- ✗ Bergantung pada janji lisan tentang nafkah selepas cerai

Soalan lazim

Bolehkah isteri memulakan perceraian?

Boleh. Akta 303 s.47(1) membenarkan suami atau isteri memohon perceraian. Isteri juga boleh menuntut khuluk (s.49), mengesahkan cerai taklik (s.50), atau memohon fasakh (s.52).

Saya suri rumah sepenuh masa. Adakah saya berhak kepada harta sepencarian?

Ya. Bagi harta yang diperoleh dengan usaha suami seorang, s.122(4)(a) menghendaki mahkamah menimbang sumbangan anda kepada kebajikan keluarga dengan menjaga rumah dan keluarga. Bahagian anda dinilai mengikut fakta; suami yang mengusahakan harta itu menerima bahagian yang lebih besar.

Suami menceraikan saya melalui WhatsApp. Adakah ia sah?

Sah atau tidaknya lafaz itu diputuskan oleh mahkamah menurut Hukum Syarak selepas siasatan (s.55A). Suami wajib melaporkannya dalam tujuh hari. Jika dia tidak berbuat demikian, tanya kaunter mahkamah cara anda boleh membawa perkara itu supaya status dan tarikh idah anda dipastikan.

06

BAB 6

Hak anak

Nafkah, jagaan, nasab dan dokumen — hak anak tidak gugur kerana ibu bapa berpisah.

... وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ... ﴿٢٣٣﴾

"...Dan kewajipan bapa pula memberi makan dan pakaian kepada para ibu itu dengan cara yang patut..."

Surah al-Baqarah 2:233

Nafkah anak: kewajipan bapa

Akta 303 s.72(1): kecuali jika perjanjian atau perintah mahkamah memperuntukkan sebaliknya, **seorang lelaki wajib menanggung nafkah anak-anaknya**, sama ada anak itu dalam jagaannya atau jagaan orang lain, dengan menyediakan tempat tinggal, pakaian, makanan, rawatan perubatan dan pendidikan yang munasabah mengikut kemampuan dan taraf hidupnya, atau dengan membayar kosnya.

Jika bapa telah meninggal dunia, tidak diketahui di mana dia berada, atau tidak mampu, kewajipan itu berpindah kepada orang yang bertanggungjawab menurut Hukum Syarak (s.72(2)).

Mahkamah boleh memerintahkan bapa membayar nafkah anak jika dia enggan atau cuai, telah meninggalkan isteri dan anak dalam jagaan isteri, semasa prosiding perkahwinan, apabila jagaan diberikan kepada orang lain, atau **apabila membenarkan dia berpoligami** (s.73(1)). Bayaran boleh diarahkan terus kepada orang yang menjaga anak (s.73(3)).

-
- Nafkah anak ialah hak anak. Ia berasingan daripada pertikaian antara ibu dan bapa, dan tidak boleh ditahan kerana isu lawatan.

Peruntukan nafkah anak dalam Akta 303

Hingga 18 tahun (s.79)

Perintah tamat apabila anak berumur 18 tahun; mahkamah boleh melanjutkannya untuk pengajian tinggi atau latihan.

Anak perempuan (s.79)

Bagi anak perempuan yang belum berkahwin, perintah tidak tamat pada umur 18 tahun.

Anak kurang upaya (s.79)

Bagi anak yang tidak mampu menanggung diri kerana kecacatan mental atau fizikal, perintah tidak tamat pada umur 18 tahun.

Cagaran (s.74)

Mahkamah boleh memerintahkan nafkah dicagarkan dengan meletakkan harta kepada pemegang amanah.

Tunggakan (s.77)

s.69 terpakai: tunggakan nafkah anak boleh dituntut sebagai hutang, termasuk daripada harta pusaka.

Pengubahan (s.75)

Perintah jagaan atau nafkah anak boleh diubah apabila keadaan berubah.

Hadhanah: siapa yang berhak menjaga

Akta 303 s.81(1): tertakluk kepada s.82, **ibu ialah orang yang paling berhak** menjaga anak kecilnya, semasa perkahwinan dan selepas ia dibubarkan. Jika ibu hilang kelayakan menurut Hukum Syarak, hak itu berpindah mengikut susunan dalam s.81(2), bermula dengan nenek sebelah ibu, kemudian bapa, kemudian nenek sebelah bapa, diikuti saudara perempuan dan ibu saudara, dan akhirnya saudara lelaki yang boleh menjadi waris asabah.

Penjaga mesti beragama Islam, sempurna akal, cukup umur untuk memberi kasih sayang yang diperlukan anak, berkelakuan baik dari sudut akhlak Islam, dan tinggal di tempat yang tidak mendedahkan anak kepada bahaya akhlak atau fizikal (s.82). Hak hadhanah perempuan boleh hilang antara lain jika dia berkahwin dengan lelaki yang bukan mahram anak dan jagaannya menjejaskan kebajikan anak (hak itu kembali jika perkahwinan itu bubar), berpindah untuk menghalang pengawasan bapa, atau mengabaikan atau menganiaya anak (s.83).

Yang paling utama: dalam memutuskan jagaan, **kebajikan anak ialah pertimbangan utama**. Mahkamah juga mengambil kira kehendak ibu bapa dan kehendak anak yang sudah boleh memberi pendapat sendiri, dan boleh membuat perintah jagaan interim (s.86).

Berapa lama, dan apa selepas itu

Akta 303 s.84(1): hak hadhinah tamat apabila anak lelaki berumur **tujuh tahun** dan anak perempuan **sembilan tahun**, tetapi mahkamah boleh, atas permohonan hadhinah, membenarkan dia terus menjaga hingga **sembilan tahun** bagi lelaki dan **sebelas tahun** bagi perempuan. Teks Kedah (s.85), Terengganu (s.87) dan Sarawak (s.88) memuatkan umur yang sama.

Selepas itu jagaan berpindah kepada bapa, dan jika anak telah mumaiyiz, dia boleh memilih untuk tinggal dengan ibu atau bapa, melainkan mahkamah memerintahkan sebaliknya (s.84(2)). Umur–umur ini tidak menghalang mahkamah daripada membuat perintah lain demi kebajikan anak di bawah s.86.

Mahkamah juga boleh, atas permohonan ibu atau bapa, mengeluarkan injunksi bagi menghalang anak dibawa keluar dari Malaysia semasa prosiding, atau apabila seorang ibu atau bapa mempunyai jagaan tunggal (s.105). Ingkar perintah itu boleh dihukum sebagai penghinaan mahkamah.

Nasab, dokumen dan anak dalam rumah tangga berpoligami

Akta 303 s.110: anak yang dilahirkan oleh perempuan yang berkahwin **lebih daripada enam bulan qamariah** dari tarikh perkahwinan, atau dalam tempoh empat tahun qamariah selepas perkahwinan dibubarkan sama ada kerana kematian atau perceraian (dan perempuan itu tidak berkahwin semula), dinasabkan kepada suaminya; suami boleh menafikannya hanya melalui li'an di hadapan mahkamah. Inilah sebab sijil nikah yang berdaftar penting untuk pendaftaran kelahiran dengan nama bapa.

Daftarkan kelahiran anak dengan Jabatan Pendaftaran Negara (JPN) secepat mungkin, dan simpan salinan sijil nikah ibu bapa. Jika perkahwinan belum didaftarkan, selesaikan pendaftaran perkahwinan dahulu (Bab 2).

Dalam rumah tangga berpoligami, kewajipan s.72 terpakai kepada **setiap anak** lelaki itu tanpa mengira ibunya. Anak daripada isteri yang berlainan mempunyai hak nafkah dan hak waris yang sama di sisi Hukum Syarak.

Lakukan & elakkan: hak anak

Lakukan

- ✓ Bayar nafkah anak secara tetap dan berekod, berasingan daripada nafkah isteri
- ✓ Catat perbelanjaan setiap anak secara berasingan: sekolah, kesihatan, makan
- ✓ Daftarkan kelahiran dan simpan dokumen asal di tempat yang selamat
- ✓ Mohon lanjutan nafkah sebelum anak berumur 18 tahun jika dia akan menyambung pengajian
- ✓ Utamakan kebajikan anak dalam setiap perbincangan jagaan

Elakkan

- ✗ Menahan nafkah kerana tidak dibenarkan berjumpa anak
- ✗ Menghalang anak berjumpa ibu atau bapanya tanpa perintah mahkamah
- ✗ Membawa anak keluar negara secara senyap semasa kes berjalan
- ✗ Menjadikan anak utusan atau saksi pertengkaran ibu bapa
- ✗ Membezakan layanan antara anak-anak daripada isteri yang berlainan

Soalan lazim

Bekas suami berkata dia tidak perlu membayar nafkah kerana saya yang menjaga anak. Betulkah?

Tidak. Akta 303 s.72(1) mewajibkan bapa menanggung nafkah anaknya walaupun anak dalam jagaan orang lain. Jagaan dan nafkah ialah dua perkara berasingan.

Anak saya akan masuk universiti selepas umur 18 tahun. Adakah nafkahnya tamat?

Perintah biasanya tamat pada umur 18 tahun, tetapi mahkamah boleh melanjutkannya untuk pengajian tinggi atau latihan atas permohonan anak atau orang lain (s.79). Bagi anak perempuan yang belum berkahwin, perintah tidak tamat pada umur 18 tahun.

Jika saya berkahwin semula, adakah saya hilang hak menjaga anak?

Tidak secara automatik. Menurut s.83(a), hak itu hilang jika suami baharu bukan mahram anak

dan

jagaan anda dalam keadaan itu menjejaskan kebajikan anak; hak itu kembali jika perkahwinan itu bubar. Mahkamah menilai setiap kes mengikut kebajikan anak (s.86).

07

BAB 7

Perlindungan daripada keganasan

Keganasan rumah tangga ialah kesalahan; undang-undang sivil melindungi isteri Muslim juga.

* يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوِّمِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ

﴿١٣٥﴾ ...

"Wahai orang-orang yang beriman, hendaklah kamu menjadi orang-orang yang sentiasa menegakkan keadilan, lagi menjadi saksi kerana Allah, walaupun terhadap diri kamu sendiri."

Surah an-Nisa' 4:135

Keselamatan dahulu

Jika anda dalam bahaya sekarang, **hubungi 999**. Anda tidak perlu meminta izin sesiapa untuk menyelamatkan diri dan anak-anak. Meninggalkan rumah kerana takut dcederakan bukan keengganan yang tidak munasabah dan bukan nusyuz.

Keganasan rumah tangga bukan hanya pukulan. Ia boleh berbentuk ugutan, kawalan wang, mengurung, menyekat hubungan dengan keluarga, paksaan dan penderaan emosi. Islam melarang memudaratkan pasangan, dan undang-undang Malaysia menyediakan dua laluan perlindungan yang boleh digunakan serentak: undang-undang sivil dan Mahkamah Syariah.

Bab ini menerangkan laluan itu secara umum. Nombor seksyen Akta Keganasan Rumah Tangga 1994 [Akta 521] tidak dipetik di sini kerana teksnya belum disemak untuk buku ini; tanya pegawai polis atau pegawai kebajikan masyarakat tentang perintah yang sesuai, dan semak peraturan terkini dengan pihak berkenaan.

Ke mana pergi

999

Kecemasan polis dan ambulans.

Talian Kasih 15999

Talian bantuan 24 jam untuk nasihat, sokongan dan rujukan kepada pegawai kebajikan masyarakat.

OSCC hospital

One Stop Crisis Centre di Jabatan Kecemasan hospital kerajaan: rawatan, laporan perubatan dan rujukan kepada polis dan JKM di satu tempat.

Balai polis

Buat laporan polis. Anda boleh membawa seorang rakan atau ahli keluarga.

Jabatan Kebajikan Masyarakat

Pegawai kebajikan masyarakat membantu perintah perlindungan dan tempat perlindungan sementara.

Mahkamah Syariah

Perintah tegahan, aduan menganiaya pasangan, dan fasakh atas alasan kekejaman.

Laluan sivil: Akta Keganasan Rumah Tangga 1994

Akta Keganasan Rumah Tangga 1994 [Akta 521] ialah undang-undang Persekutuan yang terpakai kepada semua, **termasuk orang Islam**. Akta ini telah dipinda, antaranya melalui Akta Keganasan Rumah Tangga (Pindaan) 2017 [Akta A1538].

Perlindungan di bawah Akta 521 merangkumi tiga jenis perintah: **Perintah Perlindungan Kecemasan (EPO)** yang boleh dikeluarkan dengan cepat oleh pegawai kebajikan masyarakat, **Perintah Perlindungan Interim (IPO)** semasa siasatan, dan **Perintah Perlindungan (PO)** oleh mahkamah. Bagi syarat, tempoh dan seksyen setiap perintah, rujuk teks terkini Akta 521 dan semak dengan pegawai polis atau pegawai kebajikan masyarakat sebelum anda bergantung kepadanya.

Langkah praktikal: buat laporan polis, dapatkan rawatan dan laporan perubatan, dan minta pegawai polis atau pegawai kebajikan masyarakat menerangkan perintah yang boleh dipohon dalam keadaan anda.

Laluan Mahkamah Syariah

Perintah tegahan. Akta 303 s.107: semasa prosiding perkahwinan, atau semasa atau selepas perintah perceraian, fasakh atau pembatalan, mahkamah berkuasa memerintahkan seseorang supaya tidak memaksakan dirinya terhadap pasangan atau bekas pasangannya dan tidak melakukan apa-apa perbuatan gangguan lain. Ingkar perintah itu boleh dihukum sebagai penghinaan mahkamah. Terengganu: s.109.

Kesalahan menganiaya pasangan. Akta 303 s.127: suami yang menganiaya isteri atau menipu hartanya (dan isteri yang berbuat demikian terhadap suami) melakukan kesalahan; hukuman maksimum denda tidak melebihi RM1,000 atau penjara tidak melebihi enam bulan atau kedua-duanya, dan mahkamah boleh memerintahkan pampasan bagi harta yang ditipu. Terengganu s.130 jauh lebih berat: denda tidak melebihi RM5,000 atau penjara tidak melebihi tiga tahun atau sebat tidak melebihi enam sebatan, atau gabungannya. Kedah s.128; Sarawak s.131.

Fasakh atas alasan kekejaman. Lazim menyakiti pasangan atau menjadikan hidupnya menderita dengan perbuatan kejam ialah alasan fasakh (s.52(1)(h)(i)). Kesalahan jenayah syariah dan perintah perlindungan sivil boleh berjalan seiring dengan tuntutan fasakh.

Bukti dan pelan keselamatan

- ✓ Laporan polis: simpan nombor laporan dan salinannya
- ✓ Laporan perubatan daripada hospital atau klinik, dan gambar kecederaan bertarikh
- ✓ Mesej, rakaman suara atau e-mel yang mengandungi ugutan, disimpan di tempat yang tidak boleh dicapai pelaku
- ✓ Nama saksi: jiran, keluarga atau rakan yang melihat atau mendengar
- ✓ Salinan dokumen penting di tempat selamat: kad pengenalan, sijil nikah, sijil kelahiran anak, kad bank
- ✓ Satu beg kecemasan dan sedikit wang tunai, serta nombor 999 dan 15999 dalam telefon
- ✓ Seorang yang dipercayai yang tahu pelan anda dan kata isyarat jika anda perlukan bantuan

Lakukan & elakkan: apabila berlaku keganasan

Lakukan

- ✓ Utamakan keselamatan diri dan anak; hubungi 999 dalam kecemasan
- ✓ Dapatkan rawatan dan laporan perubatan walaupun kecederaan kelihatan kecil
- ✓ Buat laporan polis dan simpan nombornya
- ✓ Minta bantuan Talian Kasih 15999 atau pegawai kebajikan masyarakat
- ✓ Simpan bukti secara selamat dan bertarikh

Elakkan

- ✗ Menganggap keganasan sebagai urusan peribadi yang mesti dirahsiakan
- ✗ Cuba “memujuk” pelaku sebagai penyelesaian kepada keganasan
- ✗ Menghapuskan mesej atau bukti kerana malu
- ✗ Menunggu kecederaan menjadi teruk sebelum mendapatkan bantuan
- ✗ Menyalahkan mangsa atau menasihatinya supaya terus bersabar dalam bahaya

Soalan lazim

Saya orang Islam. Bolehkah saya memohon perlindungan di bawah Akta 521?

Boleh. Akta Keganasan Rumah Tangga 1994 ialah undang-undang Persekutuan yang terpakai kepada semua, termasuk orang Islam. Ia boleh digunakan serentak dengan laluan di Mahkamah Syariah.

Jika saya keluar dari rumah kerana takut, adakah saya dikira nusyuz?

Nusyuz dalam Akta 303 s.59(2) memerlukan keengganan yang tidak munasabah tanpa sebab yang sah menurut Hukum Syarak, dan mesti disahkan oleh mahkamah. Takut divederakan ialah sebab yang serius; simpan laporan polis atau laporan perubatan sebagai buktinya.

Suami tidak memukul, tetapi mengawal semua wang saya dan menghalang saya berjumpa keluarga. Adakah itu keganasan?

Kawalan dan sekatan seperti ini boleh termasuk dalam keganasan rumah tangga. Menipu harta isteri juga kesalahan di bawah s.127, dan menghalang isteri menggunakan haknya ke atas hartanya ialah alasan fasakh (s.52(1)(h)(iv)). Dapatkan nasihat daripada Talian Kasih 15999 atau pegawai kebajikan masyarakat.

08

BAB 8

Hak selepas kematian

Faraid, harta sepencarian, hibah dan hak balu — dirancang semasa hidup.

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ۚ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا
اُكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اُكْتَسَبْنَ ... ﴿٣٢﴾

"Dan janganlah kamu berangan-angan terhadap apa yang Allah lebihkan sebahagian kamu atas sebahagian yang lain. Bagi lelaki ada bahagian daripada apa yang mereka usahakan, dan bagi wanita ada bahagian daripada apa yang mereka usahakan..."

Surah an-Nisa' 4:32

Urutan sebelum harta dibahagi secara faraid

1

Pisahkan harta sepencarian

Bahagian pasangan yang masih hidup dalam harta yang diperolehi semasa perkahwinan bukan harta pusaka si mati. Ia dituntut dahulu.

2

Belanja pengurusan jenazah

Kos yang munasabah untuk mengurus jenazah diambil daripada harta si mati.

3

Hutang si mati

Termasuk mas kahwin yang tertangguh dan tunggakan nafkah yang terakru sebelum kematian (Akta 303 s.69(1)).

4

Wasiat

Dilaksanakan kepada bukan waris, tidak melebihi satu pertiga baki harta menurut jumhur fuqaha.

5

Faraid

Baki selepas itu barulah dibahagikan kepada waris mengikut bahagian yang ditetapkan.

Harta sepencarian selepas kematian

Ramai balu menyangka semua harta atas nama suami terus menjadi harta pusaka. Sebenarnya, bahagian isteri dalam harta yang diperoleh bersama semasa perkahwinan boleh **dituntut dahulu sebagai harta sepencarian**, sebelum baki dibahagi secara faraid. Hak yang sama ada pada duda terhadap harta yang didaftarkan atas nama isteri yang meninggal dunia.

Akta 303 s.122 menyebut kuasa mahkamah membahagi harta sepencarian apabila berlaku perceraian. Tuntutan harta sepencarian selepas kematian juga dibuat di Mahkamah Syariah, tetapi asas dan seksyen yang dipakai bagi tuntutan itu berbeza antara negeri dan anda dinasihatkan menyemak peraturan terkini di kaunter mahkamah negeri anda.

Dalam rumah tangga berpoligami, setiap isteri boleh menuntut bahagiannya dalam harta yang diperoleh semasa perkahwinannya dengan si mati, mengikut sumbangan masing-masing. Rekod siapa membayar apa, dan bila, amat penting.

Bahagian isteri, suami dan anak dalam faraid

Bahagian pasangan ditetapkan dalam Surah an-Nisa' 4:12. **Isteri** mendapat **1/4** jika si mati tidak meninggalkan anak, atau **1/8** jika ada anak. **Suami** mendapat **1/2** jika isteri yang meninggal dunia tidak meninggalkan anak, atau **1/4** jika ada anak.

Jika si mati meninggalkan lebih daripada seorang isteri, bahagian **1/4** atau **1/8** itu **dikongsi sama rata** antara semua isteri. Ia tidak digandakan mengikut bilangan isteri.

Jika ada anak lelaki, anak lelaki dan anak perempuan mewarisi baki bersama-sama, dengan bahagian seorang anak lelaki menyamai bahagian dua anak perempuan. Jika hanya ada anak perempuan, seorang mendapat **1/2**, dan dua orang atau lebih berkongsi **2/3** (4:11). Semua anak si mati, daripada isteri mana pun, mewarisi dengan cara yang sama. Pengiraan penuh bergantung pada waris lain yang ada; dapatkan sijil faraid atau perintah faraid daripada Mahkamah Syariah.

-
- Isteri yang diceraikan dengan talak raj'i dan masih dalam idah ketika suami meninggal dunia masih dikira isteri bagi tujuan faraid menurut fiqh; selepas idah tamat, tidak lagi. Sahkan status di mahkamah jika ada keraguan.

Merancang semasa hidup

Hibah

Pemberian semasa hidup. Pastikan pemilikan benar-benar berpindah dan direkodkan; pengesahan hibah boleh dipohon di Mahkamah Syariah.

Wasiat

Untuk bukan waris, tidak melebihi satu pertiga harta menurut jumhur fuqaha. Wasiat kepada waris memerlukan persetujuan waris lain.

Penama KWSP dan takaful

Kedudukan penama, sama ada sebagai pemilik atau pentadbir untuk waris, berbeza mengikut institusi dan fatwa negeri; rujuk pejabat mufti atau pejabat agama Islam negeri anda. Semak dan kemas kini penama anda.

Senarai harta dan hutang

Senaraikan harta, hutang, akaun dan polisi, serta lokasi dokumennya, dan beritahu orang yang dipercayai.

Mas kahwin tertangguh

Pastikan direkodkan dalam daftar nikah; ia hutang yang diselesaikan sebelum faraid.

Saluran pentadbiran pusaka

Pusaka kecil yang mengandungi tanah: Akta Harta Pusaka Kecil (Pembahagian) 1955 [Akta 98]; Amanah Raya Berhad: Akta 532; selebihnya: Akta Probet dan Pentadbiran 1959 [Akta 97].

Hak balu semasa idah dan selepasnya

Idah wafat ialah **empat bulan sepuluh hari** (Surah al-Baqarah 2:234), dikira dari tarikh kematian; bagi balu yang hamil, idahnya hingga bersalin (Surah at-Talaq 65:4). Semasa idah balu berihdad, iaitu meninggalkan perhiasan, tetapi tetap boleh bekerja dan keluar atas keperluan.

Perintah nafkah tamat apabila salah satu pihak meninggal dunia (Akta 303 s.64), tetapi **tunggakan nafkah yang terakru sebelum kematian suami menjadi hutang daripada harta pusakanya** (s.69(1)). Begitu juga tunggakan nafkah anak (s.77). Hutang ini dibayar sebelum faraid.

Selepas idah, balu bebas berkahwin semula dengan mengemukakan sijil kematian suami atau bukti lain kematiannya (s.14(4)). Hak anak-anak yatim kepada nafkah berpindah kepada orang yang bertanggungjawab menurut Hukum Syarak (s.72(2)).

Lakukan & elakkan: harta dan kematian

Lakukan

- ✓ Simpan bukti sumbangan kepada harta yang dibeli semasa perkahwinan
- ✓ Tuntut harta sepencarian sebelum pembahagian faraid
- ✓ Semak dan kemas kini penama KWSP, takaful dan akaun simpanan
- ✓ Rekodkan hibah dengan dokumen pemindahan yang jelas
- ✓ Dapatkan sijil faraid daripada Mahkamah Syariah sebelum membahagi

Elakkan

- ✗ Membahagi harta secara “adat” sebelum hutang dan harta sepencarian diselesaikan
- ✗ Menyangka penama KWSP atau takaful sentiasa pemilik mutlak
- ✗ Menyembunyikan isteri atau anak lain daripada waris yang lain
- ✗ Menggandakan bahagian isteri mengikut bilangan isteri
- ✗ Menangguhkan urusan pusaka bertahun-tahun

Soalan lazim

Suami meninggal dunia dan rumah atas namanya. Adakah rumah itu terus menjadi harta faraid?

Tidak semestinya. Jika rumah itu diperoleh semasa perkahwinan dengan sumbangan anda, anda boleh menuntut bahagian harta sepencarian dahulu. Baki selepas itu, selepas hutang dan wasiat, barulah dibahagi secara faraid.

Suami ada dua isteri. Berapa bahagian setiap isteri?

Bahagian isteri ialah $\frac{1}{8}$ jika suami meninggalkan anak, atau $\frac{1}{4}$ jika tiada anak, dan bahagian itu dikongsi sama rata. Dengan dua isteri dan ada anak, setiap isteri mendapat $\frac{1}{16}$ daripada harta pusaka, selain tuntutan harta sepencarian masing-masing.

Suami meninggal dunia dengan tunggakan nafkah anak bertahun. Bolehkah saya menuntutnya?

Boleh. Tunggakan nafkah yang terakru sebelum kematiannya ialah hutang daripada harta pusakanya (s.69(1); bagi anak, s.77). Bawa perintah nafkah dan rekod bayaran yang diterima ke Mahkamah Syariah atau pentadbir pusaka.

09

BAB 9

Cara menuntut hak anda

Dari kaunter mahkamah ke perintah yang dikuatkuasakan —
langkah demi langkah.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَدَايْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ ... ﴿٢٨٢﴾

"Wahai orang yang beriman! Apabila kamu berhutang untuk suatu tempoh yang tertentu, hendaklah kamu menuliskannya; dan hendaklah seorang penulis menuliskannya dengan adil..."

Surah al-Baqarah 2:282

Memfailkan tuntutan di Mahkamah Syariah

1

Ke kaunter khidmat nasihat

Di Mahkamah Syariah negeri tempat anda bermastautin. Tanya jenis tuntutan, borang, fi dan dokumen yang diperlukan, dan sama ada pemfailan melalui e-Syariah tersedia.

2

Sediakan dokumen

Kad pengenalan, sijil nikah atau cerai, sijil kelahiran anak, perintah terdahulu, dan bukti yang menyokong tuntutan anda.

3

Isi borang dan afidavit

Nyatakan fakta dengan jujur, ringkas dan bertarikh. Afidavit diikrarkan di hadapan pegawai yang diberi kuasa.

4

Daftar dan sampaikan

Kes didaftarkan dan diberi nombor. Saman atau notis mesti disampaikan kepada pihak yang satu lagi.

5

Sebutan, sulh, perbicaraan

Hadiri setiap tarikh. Banyak kes selesai dalam sulh; yang gagal dibicarakan.

6

Perintah dan rayuan

Dapatkan salinan perintah. Tempoh rayuan bermula dari tarikh keputusan dan ia pendek; tanyakan tempohnya serta-merta.

Sulh: berunding sebelum dibicarakan

Sulh ialah majlis rundingan damai yang dikendalikan oleh pegawai sulh di Mahkamah Syariah. Kedua-dua pihak duduk bersama untuk mencapai persetujuan tentang nafkah, hadhanah, lawatan, harta dan perkara lain. Jika persetujuan dicapai, ia boleh direkodkan sebagai **perintah persetujuan** yang mempunyai kuatkuasa seperti perintah mahkamah.

Sulh menjimatkan masa, kos dan emosi, tetapi ia bukan paksaan. Jangan bersetuju dengan apa yang anda tidak faham; minta masa untuk berfikir atau mendapatkan nasihat. Jika sulh gagal, kes diteruskan ke perbicaraan.

Dalam perceraian, Akta 303 sendiri menyediakan jawatankuasa pendamai dan hakim (s.47–48; lihat Bab 5). Peraturan sulh terletak dalam tatacara mal mahkamah syariah setiap negeri; bagi Wilayah Persekutuan, Akta Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Wilayah–Wilayah Persekutuan) 1998 [Akta 585]. Bagi seksyen dan kaedahnya, sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah negeri anda.

Bantuan guaman dan sokongan

Jabatan Bantuan Guaman (JBG), dahulu dikenali sebagai Biro Bantuan Guaman, menyediakan nasihat dan perwakilan dalam kes syariah bagi pemohon yang memenuhi ujian kelayakan pendapatan di bawah Akta Bantuan Guaman 1971 [Akta 26]. Had pendapatan dan sumbangan disemak dari semasa ke semasa; semak dengan JBG. Hubungi JBG lebih awal, sebelum tarikh sebutan pertama.

Sesetengah majlis agama Islam negeri juga mempunyai biro bantuan guaman syarie sendiri, dan Mahkamah Syariah mempunyai kaunter khidmat nasihat. Jabatan agama Islam negeri menyediakan kaunseling keluarga.

Bagi bantuan kewangan sementara, isteri tanpa nafkah, ibu tunggal dan balu boleh memohon bantuan **institusi zakat negeri** dan **Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM)**. Bantuan ini tidak menggantikan nafkah; hak nafkah tetap boleh dituntut. Senarai institusi dan cara memohon ada di mypolygyny.com/bantuan-zakat-kebajikan.

Apabila perintah tidak dipatuhi

Akta 303 s.132: jika seseorang **dengan sengaja** gagal mematuhi perintah yang menghendaki bayaran, mahkamah yang membuat perintah itu boleh mengarahkan amaun tertunggak dilevi seperti melewi denda, atau memenjarakannya. Bagi bayaran bulanan, penjara tidak melebihi satu bulan bagi setiap bulan yang tertunggak; dalam hal lain, tidak melebihi satu tahun (s.132(2)).

Tunggakan nafkah ialah hutang yang boleh dituntut, boleh dibuktikan dalam kebangkrapan, dan menjadi hutang daripada harta pusaka (s.69). Kaedah lain seperti penahanan pendapatan, saman penghutang penghakiman, serta sita dan jual terletak dalam tatacara mal mahkamah syariah negeri; tanya kaunter mahkamah tentang kaedah dan seksyenya (semak peraturan terkini).

Bahagian Sokongan Keluarga (BSK), Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia, membantu bekas isteri dan anak yang tidak menerima nafkah seperti yang diperintahkan, termasuk bantuan untuk menguatkuasakan perintah. Bagi bentuk bantuan dan syarat kelayakannya, sila semak peraturan terkini dengan BSK.

Perintah yang melindungi tuntutan anda

Nafkah interim (s.70)

Berkuat kuasa serta-merta sementara tuntutan nafkah didengar.

Pengubahan (s.66)

Perintah nafkah boleh diubah atau dibatalkan jika keadaan berubah secara material, atau jika ia berasaskan salah nyata atau kesilapan fakta.

Membatalkan pelupusan (s.106)

Mahkamah boleh membatalkan pelupusan harta dalam tempoh tiga tahun sebelumnya yang bertujuan mengelak nafkah atau mut'ah, dan menghalang pelupusan yang dirancang.

Larangan pelupusan (s.107A)

Melarang suami atau isteri melupuskan harta yang diperoleh semasa perkahwinan sementara tuntutan harta sepencarian berjalan.

Cagaran (s.62, s.74)

Nafkah isteri atau anak dicagarkan dengan meletakkan harta kepada pemegang amanah.

Injunksi anak (s.105)

Menghalang anak dibawa keluar dari Malaysia semasa prosiding atau apabila ada perintah jagaan.

Fail dokumen yang perlu ada

- ✓ Kad pengenalan anda dan salinan kad pengenalan pihak yang satu lagi jika ada
- ✓ Sijil nikah, sijil taklik, dan sijil cerai jika berkaitan
- ✓ Sijil kelahiran setiap anak
- ✓ Semua perintah mahkamah terdahulu, dengan tarikh dan nombor kes
- ✓ Rekod nafkah: tarikh, jumlah, saluran dan bulan yang dibayar
- ✓ Bukti pendapatan pihak yang dituntut, dan bukti perbelanjaan anda
- ✓ Senarai harta dan hutang, serta bukti sumbangan anda kepadanya
- ✓ Laporan polis atau laporan perubatan jika ada keganasan

Lakukan & elakkan: menuntut hak

Lakukan

- ✓ Tuntut lebih awal; yang hilang kerana lewat ialah bukti
- ✓ Hadiri setiap tarikh mahkamah dan sulh, atau maklumkan sebabnya
- ✓ Simpan salinan setiap dokumen yang difailkan dan diterima
- ✓ Mohon nafkah interim dan perintah larangan pelupusan jika perlu
- ✓ Hubungi Jabatan Bantuan Guaman jika pendapatan anda rendah

Elakkan

- ✗ Membuat kenyataan yang tidak benar dalam affidavit
- ✗ Mengabaikan saman kerana merasakan tuntutan itu tidak adil
- ✗ Bersetuju dalam sulh tanpa memahami terma
- ✗ Berhenti membayar secara senyap sementara menunggu keputusan
- ✗ Menyebarkan butiran kes di media sosial

Soalan lazim

Berapakah kos memfailkan tuntutan?

Fi mahkamah berbeza mengikut negeri dan jenis tuntutan, dan buku ini tidak menyebut angka kerana ia berubah. Tanya di kaunter mahkamah. Kes yang dikendalikan oleh Jabatan Bantuan Guaman mungkin layak dikecualikan daripada fi menurut kaedah fi negeri; sila semak peraturan terkini di Mahkamah Syariah negeri anda.

Bekas suami berpindah ke negeri lain. Bolehkah perintah nafkah dikuatkuasakan?

Perintah yang sah tidak terbatal kerana pihak itu berpindah. Cara melaksanakannya di negeri lain bergantung pada tatacara mal negeri berkenaan; tanya kaunter mahkamah atau BSK untuk peraturan terkini.

Pihak yang satu lagi menjual harta semasa kes berjalan. Apa yang boleh saya buat?

Mohon segera perintah di bawah s.107A untuk melarang pelupusan harta yang diperoleh semasa perkahwinan, atau di bawah s.106 untuk membatalkan pelupusan yang bertujuan mengelak nafkah atau mut'ah. Ingkar perintah itu boleh dihukum sebagai penghinaan mahkamah.

A. Undang-undang keluarga Islam bagi 14 bidang kuasa (1)

Wilayah Persekutuan dan negeri

- **Wilayah Persekutuan** — Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984 [Akta 303]. Poligami s.23; kesalahan s.123.
- **Selangor** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Selangor) 2003 [Enakmen 2 Tahun 2003]. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Johor** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Johor) 2003 [Enakmen No. 17 Tahun 2003]. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Kedah** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Kedah Darul Aman) 2008 [Enakmen No. 11 Tahun 2008]. Poligami s.23; kesalahan s.124.

Negeri

- **Kelantan** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam 2002 [Enakmen 6 Tahun 2002]. Poligami s.23; kesalahan s.124. Undang-undang baharu diluluskan DUN pada 11 November 2025; tarikh kuat kuasa belum ditemui.
- **Melaka** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Melaka) 2002 [Enakmen No. 12 Tahun 2002]. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Negeri Sembilan** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Sembilan) 2003 [Enakmen 11 Tahun 2003]. Poligami s.23; kesalahan s.124.

A. Undang-undang keluarga Islam bagi 14 bidang kuasa (2)

Negeri

- **Pahang** — Islamic Family Law Enactment 2005 [Enakmen No. 3 Tahun 2005]; sila semak tajuk Bahasa Melayu terkini dengan pejabat agama Islam negeri. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Perak** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Perak) 2004 [Enakmen No. 6 Tahun 2004]; sila semak tajuk Bahasa Melayu terkini dengan pejabat agama Islam negeri. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Perlis** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam 2006 [Enakmen 7 Tahun 2006]. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Pulau Pinang** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Negeri Pulau Pinang) 2004 [Enakmen 5 Tahun 2004]. Poligami s.23; kesalahan s.124.

Negeri dan Borneo

- **Terengganu** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam (Terengganu) 2017 [Enakmen 1 Tahun 2017]. Poligami s.22; kesalahan s.126.
- **Sabah** — Enakmen Undang-Undang Keluarga Islam 2004 [Enakmen 8 Tahun 2004]. Poligami s.23; kesalahan s.124.
- **Sarawak** — Ordinan Undang-Undang Keluarga Islam, 2001 [Bab 43]. Poligami s.21; kesalahan s.127.
- Teks penuh dan ringkasan setiap negeri:
mypolygyny.com/enakmen-negeri.

B. Seksyen Akta 303 yang dipetik dalam buku ini

Perkahwinan dan perceraian

- s.8 umur minimum · s.13 persetujuan dan wali · s.16, s.19 kebenaran berkahwin
- s.21 mas kahwin · s.22 daftar dan taklik · s.23 poligami
- s.25 pendaftaran · s.31 nikah luar negara · s.34 kesan pendaftaran
- s.47 talak · s.48 hakam · s.49 khuluk · s.50 taklik · s.52 fasakh
- s.55A talak di luar mahkamah · s.56 mut'ah · s.57 mas kahwin

Nafkah, anak, harta dan kesalahan

- s.59 nafkah dan nusyuz · s.61 penilaian · s.66 perubahan · s.69 tunggakan · s.70 interim · s.71 tempat tinggal
- s.72–s.79 nafkah anak · s.81–s.86 hadhanah · s.105 injunksi anak · s.110 nasab
- s.106 pelupusan harta · s.107 perintah tegahan · s.107A larangan pelupusan · s.122 harta sepencarian
- s.123 poligami tanpa kebenaran · s.124 cerai di luar mahkamah · s.126–s.129 · s.132 ingkar perintah

C. Direktori agensi

Mahkamah Syariah negeri

Kaunter khidmat nasihat, pemfailan kes dan sulh. Melalui portal e-Syariah (esyariah.gov.my) atau portal negeri.

Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia (JKSM)

Penyelarasan Mahkamah Syariah dan Bahagian Sokongan Keluarga (BSK).
jksm.gov.my

Jabatan agama Islam negeri

Pendaftaran nikah, cerai dan rujuk; kaunseling keluarga. Contoh: JAWI (jawi.gov.my), JAIS (jais.gov.my).

Jabatan Bantuan Guaman (JBG)

Bantuan guaman bagi yang layak di bawah Akta Bantuan Guaman 1971 [Akta 26].

Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM)

Bantuan kewangan, perlindungan dan perintah perlindungan.
jkm.gov.my · Talian Kasih 15999

Institusi zakat negeri

Bantuan asnaf melalui majlis agama Islam negeri. Senarai dan pautan: mypolygyny.com/bantuan-zakat-kebajikan

Jabatan Pendaftaran Negara (JPN)

Pendaftaran kelahiran anak.
jpn.gov.my

Polis dan kecemasan

999 dalam kecemasan; OSCC di Jabatan Kecemasan hospital kerajaan.

D. Glosari

Darar syarie

Kemudaran, menurut apa yang lazim diiktiraf oleh Hukum Syarak, yang menimpa isteri dari segi agama, nyawa, tubuh badan, akal, maruah atau harta (Akta 303 s.2).

Fasakh

Pembubaran perkahwinan oleh mahkamah atas alasan yang diiktiraf (Akta 303 s.52).

Hadhanah

Hak menjaga anak kecil — siapa menjaga, bukan siapa membayar.

Harta sepencarian

Harta yang diperoleh bersama oleh suami isteri semasa perkahwinan menurut syarat Hukum Syarak (s.2); kuasa membahaginya di s.122.

D. Glosari (sambungan)

Iqrar

Pengakuan bertulis yang disertakan dengan permohonan cerai atau poligami.

Khuluk

Perceraian dengan tebusan daripada isteri (cerai tebus talak, Akta 303 s.49).

Mut'ah

Saguhati yang wajar menurut Hukum Syarak kepada isteri yang diceraikan (s.2); dituntut di bawah s.56.

Nusyuz

Keengganan yang tidak munasabah terhadap kewajipan perkahwinan; menggugurkan nafkah hanya dengan pengesahan mahkamah.

Taklik

Janji yang dilafazkan oleh suami selepas akad menurut Hukum Syarak dan Akta 303 (s.2); tercatat dalam sijil taklik.

E. Ringkasan Lakukan & Elakkan

Lakukan

- ✓ Kenal pasti undang-undang negeri tempat anda bermastautin
- ✓ Daftarkan perkahwinan, kelahiran dan perceraian dalam tempohnya
- ✓ Simpan sijil nikah, sijil taklik dan setiap perintah mahkamah
- ✓ Rekod nafkah dan sumbangan kepada harta secara bertulis
- ✓ Utamakan keselamatan: 999 dan Talian Kasih 15999
- ✓ Tanya kaunter mahkamah atau Jabatan Bantuan Guaman bila ragu

Elakkan

- ✗ Bernikah, berpoligami atau bercerai di luar saluran mahkamah dan pendaftaran
- ✗ Memakai nombor seksyen Akta 303 bulat-bulat bagi negeri lain
- ✗ Menahan nafkah isteri atau anak sebagai alat tekanan
- ✗ Menjual atau memindahkan harta bersama semasa kes berjalan
- ✗ Menandatangani atau bersetuju dengan apa yang tidak difahami
- ✗ Membiarkan tuntutan tertangguh sehingga bukti hilang

Penutup

Mengetahui hak bukan untuk bermusuhan, tetapi supaya setiap pihak dalam rumah tangga dilindungi dan berlaku adil. Undang-undang keluarga Islam di Malaysia disusun untuk memelihara isteri, suami dan anak: ia menghendaki persetujuan dalam nikah, kebenaran mahkamah sebelum poligami, siasatan sebelum perceraian, dan keadilan dalam nafkah, jagaan anak dan harta.

Kebanyakan hak dalam buku ini bergantung pada dua perkara yang mudah: **pendaftaran** dan **rekod**. Perkahwinan yang didaftarkan, mas kahwin yang dicatat, nafkah yang dibayar melalui saluran berekod, dan sumbangan kepada harta yang disimpan buktinya — semua ini melindungi anda lama sebelum anda memerlukan mahkamah.

Dan apabila hak diabaikan, jalan keluarnya bukan diam. Bertanyalah di kaunter Mahkamah Syariah, dapatkan nasihat, dan tuntutlah dengan jujur dan terbukti. Semoga Allah menjadikan rumah tangga kita tempat yang tenteram dan adil.

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

"Dan orang-orang yang berdoa: "Wahai Tuhan kami, berikanlah kami daripada isteri-isteri dan zuriat keturunan kami perkara yang menyukakan hati melihatnya, dan jadikanlah kami imam bagi orang-orang yang bertakwa.""

Surah al-Furqan 25:74